

Opstand van het Geweten

Opstand van het Geweten

Paul Pannevis

Uitgeverij Lifestyle Monitors

©2025 Lifestyle Monitors

Eerste druk augustus 2025

Auteur: Paul Pannevis

Redactie: M.L. ten Hoope

Uitgeverij: Lifestyle Monitors

www.lifestylemonitors.com

info@lifestylemonitors.com

ISBN: 9789403823904

NUR 301

Van dit boek mag niets worden gebruikt-ook niet door middel van print, fotoprint, microfilm, digitaal of geluidopnamen-zonder de schriftelijke toestemming van de auteur/ uitgever.

Inhoud

Voorwoord	5
Proloog	9
Hoofdstuk 1 De Laatste Executie.....	11
Hoofdstuk 2 De Vlucht naa Haarlem	48
Hoofdstuk 3 De Groeiende Beweging	64
Hoofdstuk 4 De Haagse Uitdaging	78
Hoofdstuk 5 Successen en Gevaren	92
Hoofdstuk 6 Fundamenten Getoetst.....	106
Hoofdstuk 7 Het Grote Debat	116
Hoofdstuk 8 De Stadhoudelijke Zegen.....	132
Hoofdstuk 9 De Franse Catastrofe	147
Hoofdstuk 10 Confrontatie met de Macht.....	162
Hoofdstuk 11 De Brunwijk Lessen.....	177
Hoofdstuk 12 De Engelse Uitdaging	194
Hoofdstuk 13 De Circel Gesloten	211
Nawoord.....	223
Over de Auteur.....	226

Voorwoord

De Eeuwige Zoektocht

Over geweten, keuze en moed door de eeuwen heen

Wat is juist?

Die vraag stelden onze voorouders zich en wij stellen hem ons nog steeds. Sinds de eerste mens wakker lag van een beslissing, zoeken we antwoorden. In tradities, filosofieën, systemen. Die zoektocht heeft indrukwekkende wijsheid opgeleverd. Maar ook verwarring.

Wijsheid uit alle windstreken

Het Oosten ontwikkelde verfijnde methoden. Het Taoïsme zoekt harmonie - wu wei, handelen zonder forceren. Het Boeddhisme leert zuiver kijken naar wat werkelijk is, voorbij automatische reacties en aannames. De Hindoe traditie spreekt van dharma, individuele roeping die universele principes dient. Het Zen brengt dit tot de kern: waarheid wordt niet geleerd uit boeken, maar direct ervaren.

Het Westen plaatste het geweten anders. Het Jodendom ontwikkelde tikkun olam - wereld repareren als individuele verantwoordelijkheid. Het Christendom benadrukt directe relatie: "Het koninkrijk der hemelen is in u." De Islam spreekt van fitrah, de natuurlijke geneigdheid tot goedheid. De filosofie - van Aristoteles tot Sartre - probeerde morele autonomie te omschrijven.

Maar hier is het opmerkelijke patroon: alle grote doorbraken kwamen van individuen die stopten met het volgen van bestaande antwoorden en begonnen te kijken naar wat zij zelf als waar ervoeren.

De paradox van systematisering

Gautama verliet zijn leraren en vond onder de Bodhiboom direct inzicht. Maar zijn volgers creëerden het Achtvoudige Pad, duizenden meditatie technieken, complexe filosofische systemen. Jezus sprak vanuit onmiddellijke verbinding. "Mijn woorden zijn geest en leven."

Maar de kerk transformeerde zijn radicale boodschap in precies wat hij had uitgedaagd: hiërarchie, dogma, externe autoriteit. Socrates ondermijnde alle intellectuele zekerheid. "Ik weet dat ik niets weet." Complete openheid voor onderzoek. Maar de academische traditie maakte van zijn levende dialoog systematische logica.

De moderne informatieoverload

We leven in een tijd van ongekende toegang tot wijsheid, maar ook van ongekende verwarring.

We kunnen binnen minuten raadplegen wat Confucius, Marcus Aurelius, Rumi en Eckhart Tolle zeiden over geweten en keuze. Onderzoek toont dat 74% van werknemers ethische dilemma's ervaart maar niet weet hoe deze op te lossen.

Jonge volwassenen rapporteren meer angst over "verkeerde keuzes" ondanks toegang tot meer "wijsheid-resources" dan ooit.

Sociale media confronteren ons constant met interpretaties van authentiek leven.

Misschien omdat we zo gewend zijn geraakt aan het verzamelen van inzichten dat we vergeten zijn te vertrouwen op onze eigen directe waarneming.

Drie patronen

In dit verhaal zul je drie verschillende manieren zien waarop mensen omgaan met de eeuwige vraag: "Hoe weet ik wat juist is?"

De Verzamelaars zoeken wijsheid in tradities, experts, systemen. Waardevolle kennis, maar risico van spiritueel consumentisme - eindeloos shoppen voor de perfecte leer.

De Twijfelaars, overweldigd door alle tegenstrijdige wijsheden, vermijden moeilijke keuzes. "Als zelfs de wijzen het niet eens zijn, hoe kan ik dan kiezen?"

De Kijkers gebruiken externe wijsheid als context en inspiratie, maar vertrouwen uiteindelijk op directe perceptie. Onzekerheid van eigen verantwoordelijkheid, maar authenticiteit van eigen waarheid.

Het verhaal van Hendrik

Hendrik de Scharpretter begon niet als spirituele zoeker - hij was een gewone man, tweeëntwintig jaar lang een trouwe beul, tot hij plotseling geconfronteerd werd met het moment waarop alle externe autoriteit faalde. Alleen directe waarneming bleef over.

Anders dan de grote zoekers zocht Hendrik aanvankelijk niet naar wijsheid. Wijsheid vond hem op het moment dat blinde gehoorzaamheid onmogelijk werd. Op dat schavot in Amsterdam raadpleegde hij geen Bijbel, geen Talmoud, geen filosofische systemen. Gedwongen door extreme omstandigheden keek hij gewoon.

En in dat kijken ontdekte hij wat elke traditie op haar eigen manier beschrijft, maar wat hij zou leren te herkennen als drie universele innerlijke bewegingen die elk mens kent.

Zijn verhaal toont hoe een gewoon mens - geen filosoof, geen mysticus, geen rebel - gedwongen wordt een ontwikkelingsreis te maken die hem door de diepste uitdagingen van het menselijk bestaan voert.

Zijn verhaal is daarom misschien wel universeler dan dat van de grote zoekers. Want de meesten van ons zijn geen Gautama of Jezus. We zijn gewone mensen die plotseling geconfronteerd worden met situaties waarin onze gewone manieren van functioneren niet meer werken.

Paul Pannevis

Proloog

Amsterdam, 1636

Het schavot stond gereed. De achttienjarige Cornelis de Scharpretter stond naast zijn vader toen de menigte zich verzamelde op de Dam. Zijn gezicht was bleek van afschuw, maar hij dwong zichzelf te kijken. Naast hem stond zijn jongere broer Hendrik, zestien jaar oud en nog vol onzekerheid over wat zijn toekomst zou brengen.

"Let goed op, jongens," zei hun vader zonder op te kijken van de bijl die hij aan het scherpen was. "Dit is Gods werk. Wij zijn Zijn zwaard van gerechtigheid."

Voor hen knielde een man die over een paar minuten dood zou zijn. Hendrik keek naar de gevangene en zag de angst in zijn ogen, maar ook iets anders - een stille waardigheid die hem raakte. Hij probeerde weg te kijken maar kon het niet.

"Wij zijn geen moordenaars," vervolgde hun vader, alsof hij hun gedachten kon lezen. "Wij dienen de goddelijke orde. Zonder ons zou het kwaad zegevieren."

Cornelis wendde zijn blik af, zijn kaken strak van ingehouden emotie. Hendrik zag hoe zijn broer zijn handen tot vuisten balde, de knokkels wit van spanning.

"Zoon," zei hun vader streng tegen Cornelis, "twijfel is de vijand van gerechtigheid. Jij bent de oudste - jij zult dit werk overnemen wanneer ik te oud word."

"Nee."

Het woord kwam er zo zacht uit dat alleen Hendrik het hoorde. De gevangene keek op, zijn ogen ontmoetten die van Hendrik. Er was angst in die blik, maar ook iets dat Hendrik niet kon benoemen - een waardigheid die hem deed twijfelen aan alles wat zijn vader hem had geleerd.

De bijl viel.

De menigte juichte.

En in dat moment draaide Cornelis zich om en rende weg - van het schavot, van de menigte, van zijn familie. Hendrik riep zijn naam, maar Cornelis keek niet om. Hij verdween tussen de mensen alsof hij nooit had bestaan.

"Laat hem gaan," zei hun vader koud. "Zwakheid moet worden weggegooid zoals koren van het kaf wordt gescheiden."

Die nacht droomde Hendrik van zijn broer en vroeg zich af of wegrennen misschien toch geen lafheid was geweest. Maar moed.

Zesendertig jaar later

Veertien jaar na die dag zou Hendrik het familievak officieel overnemen. Tweeëntwintig jaar daarna zou hij ontdekken dat het verleden niet is te herschrijven - maar dat de weg om andere keuzes te maken altijd open ligt."

Hoofdstuk 1

De Laatste Executie

September 1672, Amsterdam

De Arrestatie

De mist hing laag over de grachten van Amsterdam toen Schout Willem van der Meer zijn paard inhield. Hij stopte voor het huis van Burgemeester Andries van der Berg. Het was nog vroeg in de ochtend en de stad lag in diepe rust. Maar de drie overgebleven burgemeesters hadden duidelijk gemaakt dat deze arrestatie niet kon wachten.

Van der Meer stapte af en liep naar de voordeur. Hij klopte hard op de deur. Drie luide, officiële slagen echoden door de stille straat. Als officier van justitie had hij de juridische macht om deze aanklacht in te dienen. Maar als aangestelde van de vroedschap wist hij dat zijn positie afhing van de regentenfamilies die hem betaalden. Die Amsterdam regeerden met kille efficiency. Zoals kooplieden die een verliesgevende investering moesten afstoten.

Burgemeester Van der Berg moest weg.

Een oude dienstmeid opende de zware eiken deur. Haar ogen waren nog slaperig maar werden onmiddellijk alert toen ze de gewapende mannen zag.

"De heer slaapt nog," stamelde ze.

Maar Van der Meer duwde haar opzij met de autoriteit van zijn ambt.

"Roep hem. Nu."

Even later verscheen Andries van der Berg boven aan de trap. Een indrukwekkende man van zestig jaar met grijzend haar. Hij had de waardigheid van iemand die gewend was gerespecteerd te worden.

Hij droeg nog zijn nachtkleed maar zijn houding bleef die van een man die zijn positie kende. Zijn gezicht was nog gemarkeerd door slaap maar zijn ogen waren scherp van alertheid.

"Van der Meer?" zei hij terwijl hij de trap afdaalde. Zijn stem was kalm ondanks het vroege uur. "Wat brengt u hier op dit vroege uur?"

"Andries van der Berg," riep Van der Meer toen de burgemeester beneden was aangekomen. Zijn stem was officieel maar had een onderliggende spanning die beide mannen kenden. "Bij deze stel ik u in staat van beschuldiging wegens hoogverraad en samenzwering met de vijand."

Van der Berg bleef staan alsof hij een fysieke klap had gekregen. Zijn hand zocht steun tegen de balustrade.

"Op welke gronden? Welke bewijzen?"

"Er zijn getuigen die beweren u te hebben gezien in gesprek met Franse agenten bij de Zuiderkerk," antwoordde Van der Meer.

Hij ontvouwde het perkament met ceremoniële traagheid die slecht verhulde hoe ongemakkelijk hij zich voelde. "U wordt beschuldigd van het doorspelen van defensieplannen aan de vijand."

Van der Bergs gezicht werd asgrauw. De kleur trok weg alsof het leven zelf uit hem wegvloeide.

"Dat is een leugen. Ik ben noch bij de Zuiderkerk geweest, noch heb ik contact gehad met Franse agenten."

"Dat zult u kunnen uitleggen tijdens uw verhoor," zei Van der Meer. Zijn mannen stapten naar voren met boeien van zwaar ijzer die rinkelden in de stille hal. "U hebt geen recht op een advocaat - dat bestaat niet voor verdachten van hoogverraad. U hebt alleen het recht om te bekennen of om de procedures te ondergaan tot u bekent."

De oude dienstmeid sloeg haar handen voor haar mond en begon te snikken. Het geluid echode tegen de marmeren vloer. Van der Berg keek naar haar met het medelijden van iemand die begreep dat zijn val ook anderen zou raken.

"Mag ik me aankleden?"

"U heeft vijf minuten," zei Van der Meer. Hoewel zijn ogen geen medelijden toonden.

Terwijl Van der Berg werd weggeleid naar zijn kamer onder bewaking keek Van der Meer rond in de imposante hal. Schilderijen van voorvaders starden hem aan vanaf de muren. Mannen en vrouwen die generaties lang Amsterdam hadden gediend. Hij dacht aan wat hij wist maar niet mocht zeggen over de werkelijke redenen voor deze arrestatie.

Andries van der Berg was niet zomaar een regeerder. Hij was een van de weinige burgemeesters die daadwerkelijk had gepleit voor vrede met Frankrijk. Voor diplomatieke oplossingen in plaats van militaire confrontatie. In het klimaat van het Rampjaar 1672 maakte dat hem tot een verrader in de ogen van hen die voor harde militaire maatregelen waren.

Maar Van der Meer wist dat de echte reden politiek was. Van der Berg had geweigerd om de Arminiaanse kooplui uit te sluiten van stadscontracten. Hij had gepleit voor religieuze verdraagzaamheid en voor het beperken van de macht van de regentenfamilies. In een oligarchie van veertig families was dat een dodelijk politiek standpunt.

De Erfenis van het Schavot

Hendrik de Scharpretter kreeg het bericht die middag terwijl hij in zijn werkplaats op de Nieuwmarkt zijn instrumenten onderhield. Het was een dagelijkse routine die hem hielp de mentale voorbereiding voor zijn werk vol te houden.

Maar vandaag voelde de routine zwaarder dan gewoonlijk. Alsof de instrumenten in zijn handen hem beschuldigden van misdaden die hij nog moest begaan.

Tweeëntwintig jaar lang had hij deze taak vervuld. Net zoals zijn vader voor hem en diens vader daarvoor. Het was een erfenis die terugging tot zijn overgrootvader. Een lijn van mannen die gedaan hadden wat de wet van hen eiste, zonder vragen te stellen.

Maar sinds die dag op het schavot, tweeëntwintig jaar geleden, toen hij had gezien hoe zijn broer Cornelis was weggelopen, waren er altijd vragen geweest. Vragen die hij had weggeduwd maar die nooit helemaal verdwenen waren.

Je werd geboren als zoon van een beul. Je leerde de vaardigheden. Je nam het over wanneer je vader te oud werd. Maar zijn broer Cornelis had een andere keuze gemaakt. Was weggelopen op zijn achttiende, had geweigerd deel te nemen aan wat hun vader "Gods werk" noemde. Hendrik was gebleven. Zo simpel was het altijd geweest. Zijn vader had hem meer meegegeven dan alleen de technische vaardigheden van zijn gruwelijke ambacht. Hij had hem geleerd dat hun werk heilig was, dat ze dienden als instrumenten van goddelijke gerechtigheid. Die lessen hadden Hendrik jarenlang troost geboden - hij was geen moordenaar, maar een uitvoerder van Gods wil. Het calvinistische fundament dat zijn familie al generaties lang droeg had hem zekerheid gegeven in een moreel complexe wereld.

Het calvinistische geloof zat diep geworteld in hun familie. Een fundament dat generaties lang had standgehouden. Hendrik had daar jarenlang troost in gevonden. Hij was geen moordenaar. Maar de laatste jaren, vooral sinds Anna's dood, waren er vragen gekomen. Zoals mist die langzaam optrekt uit de grachten.

Vragen die hij jarenlang had weggeduwd maar die nu steeds luider werden.

Als God hem werkelijk gebruikte om gerechtigheid te dienen, waarom voelde hij zich dan soms zo leeg na een executie? Waarom bad hij soms om vergeving voor het uitvoeren van Gods wil?

"Meester Hendrik," zei de boodschapper die zijn sombere gedachten onderbrak.

Een jonge knecht van het stadhuis die nerveus van zijn ene voet op de andere wipte. "Schout van der Meer verzoekt uw aanwezigheid morgenochtend vroeg. Een verhoor van een verdachte van hoogverraad."

Hendrik knikte zonder op te kijken van zijn werktafel. Hij was een duimschroef aan het polijsten met de precisie van een ambachtsman.

"Wie is de verdachte?"

"Burgemeester Andries van der Berg."

Nu keek Hendrik wel op van zijn werk. Hij hield zijn handen stil op het metalen instrument. Van der Berg kende hij van gezicht. Een van de meer gematigde stemmen in de vroedschap. Iemand die eerder naar rede dan naar emotie luisterde. Het verbaasde hem niet dat deze man een doelwit was geworden in de politieke chaos van het Rampjaar.

"En de aanklacht?"

"Samenzwering met de vijand. Doorspelen van defensieplannen aan de Fransen."

Hendrik hervatte zijn werk aan de duimschroef. Hij draaide de metalen onderdelen met de precisie die zijn vader hem had geleerd. Hij had genoeg politieke processen meegemaakt om te weten hoe deze werkten. De echte bewijzen deden er zelden toe. Wat telde was welke politieke groepering de overhand had en wie er geofferd moest worden om de politieke balans te herstellen.

Maar terwijl hij zijn instrumenten verzorgde kwamen de herinneringen terug. Aan andere gevallen waarin hij had getwijfeld.

De joodse koopman drie maanden geleden, beschuldigd van fraude. Die tot het laatste toe zijn onschuld had volgehouden.

Iets in de ogen van die man had Hendrik doen aarzelen. Een helderheid die hij had leren herkennen als waarheid.

Anna zou hebben gevraagd: "Was je er zeker van dat hij schuldig was?"

Maar Anna was er niet meer om die vragen te stellen.

"Zeg de Schout dat ik er morgen ben," zei hij uiteindelijk tegen de wachtende boodschapper.

Het Gewicht van het Verleden

Die avond zat Hendrik aan tafel met zijn zoon Pieter.

Een intelligente jongen van achttien die langzaam maar zeker vragen begon te stellen bij het werk van zijn vader. Het had Hendrik eerst geïrriteerd, maar langzaam was hij gaan beseffen dat de vragen van zijn zoon ook zijn eigen twijfels weerspiegelden.

Sinds de dood van Pieters moeder Anna vier jaar geleden aan de koorts hadden vader en zoon alleen elkaar. Wat hun band sterker maar ook hun gesprekken dieper had gemaakt.

In de eerste maanden na Anna's dood had Hendrik hulp gezocht voor het huishouden. Het dagelijkse leven moest doorgaan - er moest worden gekookt schoongemaakt, voor Pieter worden gezorgd wanneer zijn vader weg was voor zijn donkere werk. Lijsbet van der Meer, een weduwe van middelbare leeftijd zonder kinderen, had zich aangeboden. Lijsbet was praktisch en zwijgzaam. Ze deed haar werk zonder vragen te stellen en verdween naar haar eigen kleine kamer wanneer Hendrik thuiskwam van een executie.

In het begin had ze hem nauwelijks aangekeken - een beul was tenslotte niet het soort werkgever dat de meeste vrouwen zochten. Maar langzaam was er vertrouwen gegroeid. Lijsbet zag hoe Hendrik worstelde na moeilijke dagen. Hoe hij soms urenlang zwijgend aan tafel zat, starend naar zijn handen. Ze was in de afgelopen jaren meer geworden dan alleen een huishoudster. Ze was een stille getuige van Hendriks groeiende onrust, van de vragen die hem achtervolgden,

van de twijfels die hij probeerde te verbergen maar die zij in zijn ogen kon lezen.

Ze had nooit rechtstreeks gevraagd naar zijn werk. Maar wanneer hij 's avonds thuiskwam van een verhoor dat hem had gekweld, zette ze zonder woorden een beker warme wijn voor hem neer. Wanneer hij na een executie niet kon eten, liet ze hem met rust maar zorgde ze dat er later nog eten klaarstond.

Het was een stilzwijgende zorg die Hendrik deed denken aan Anna's manier van liefhebben - niet door grote woorden, maar door kleine daden van begrip.

Anna's naam was nog steeds een zachte pijn in zijn hart. Een wond die nooit helemaal genas. Ze was de enige geweest die hem durfde vragen te stellen over zijn werk.

Niet beschuldigend, niet veroordelend, maar met de zachte nieuwsgierigheid van iemand die van hem hield en hem wilde begrijpen.

"God ziet je hart, Hendrik," had ze altijd gezegd wanneer hij thuiskwam van een executie. Haar stem was zacht maar vol overtuiging. "Hij weet dat je het doet uit plicht, niet uit wreedheid."

Maar Anna had ook andere vragen gesteld. Vragen die de fundamenteën van zijn geloof langzaam hadden ondermijnd. "Maar ben je er altijd zeker van dat ze schuldig zijn?" had ze zachter gevraagd. "En als God je gebruikt om gerechtigheid te dienen, waarom voel je je dan soms zo schuldig?"

Die vragen hadden hem gedwongen na te denken over wat hij altijd als vanzelfsprekend had aangenomen. Zijn vader had hem geleerd dat twijfel een teken van zwakte was. Dat een goed calvinist vertrouwde op Gods soevereiniteit. Maar Anna had hem laten zien dat twijfel misschien juist een teken van geweten was. Dat God misschien sprak door zijn ongerustheid, niet door zijn blinde gehoorzaamheid.

Zijn vader had hem geleerd om nooit te twijfelen. "Wij voeren de wet uit, jongen. Wij zijn niet de rechters."

Maar zijn vader had geleefd in een tijd waarin het rechtssysteem nog enige geloofwaardigheid had gehad. Anna had gezien wat er zou komen. "Ooit zul je voor een keuze staan die zo duidelijk is dat alle excuses wegvallen," had ze gezegd in een van hun laatste gesprekken. "En dan zul je weten wie je werkelijk bent."

Pieter zou nooit beul worden. Dat hadden Anna en hij stilzwijgend afgesproken. Hun zoon zou keuzes krijgen die Hendrik nooit had gehad.

"Vader," zei Pieter terwijl hij zijn soep roerde. Zijn jonge gezicht was ernstig in het flakkerende kaarslicht. "Wat gebeurt er als iemand echt onschuldig is maar toch wordt beschuldigd?"

Het was precies de vraag die Hendrik had gevreesd en verwacht. Dezelfde vraag die hij zelf had gesteld toen zijn vader hem voor het eerst meenam naar een executie. Toen had zijn vader geantwoord: "Dan vertrouwen we op God en de rechters, jongen. Wij doen alleen ons werk."

Maar Hendrik kon die woorden niet herhalen. Niet na alles wat hij had gezien. Niet na Van der Bergs zaak - zo openlijk corrupt dat zelfs de meest gehoorzame beul zou moeten erkennen dat hij deelnam aan onrecht.

"Dan hangt het ervan af hoe sterk hij is," antwoordde hij. De woorden voelden zwaarder dan ooit tevoren. "En hoeveel pijn hij kan verdragen."

"Maar dat is toch niet rechtvaardig?" Pieters stem klonk hoger van verontwaardiging. "Als iemand onschuldig is, zou hij dan niet vrij moeten komen?"

Hendrik keek zijn zoon lange tijd aan. Hij zag in dat jonge gezicht niet de cynische acceptatie van onrecht die zo veel volwassenen ontwikkelden. Maar pure morele verontwaardiging.

Dezelfde verontwaardiging die hijzelf had gevoeld voordat zijn vader hem had geleerd die weg te duwen.

"Pieter," zei hij langzaam. Elk woord zorgvuldig kiezend. "Jij zult nooit hoeven te doen wat ik doe. Je moeder en ik... we hebben jou opgevoed zodat je keuzes zou hebben die ik nooit heb gehad."

"Wat bedoelt u?"

Hendrik dacht aan zijn eigen jeugd. Hoe zijn vader hem op zijn zestiende voor het eerst had meegenomen naar het schavot. Hoe hij had geleerd dat er geen ontsnapping was aan het lot van zijn familie. Hoe hij had geaccepteerd wat zijn broer Cornelis had geweigerd. Dat sommige mensen geboren werden om te doden, anderen om te sterven, en de meesten om toe te kijken.

"Ik bedoel dat rechtvaardigheid en recht niet hetzelfde zijn," zei hij uiteindelijk. "Recht is wat de wet zegt. Rechtvaardigheid is... iets anders."

"Wat dan?"

Hendrik dacht aan Anna's woorden over het hart. Aan de vragen die ze stelde in de stilte van hun kamer.

"Rechtvaardigheid is... wanneer je weet, diep vanbinnen, dat iets klopt. Niet omdat een boek het zegt of omdat iemand met macht het beveelt, maar omdat het voelt als waarheid." Hij zocht naar woorden. "Het is die stem die je waarschuwt wanneer iets verkeerd is, ook al kan niemand anders het zien."

"Dit soort dingen weet ik overigens niet zeker," gaf hij toe. En de eerlijkheid voelde als een opluchting. "Maar ik begin te denken dat het iets is wat van binnenuit komt, niet van buitenaf. Iets wat ieder mens heeft, als hij maar leert ernaar te luisteren."

Het was de eerste keer dat hij die gedachte hardop uitsprak. De eerste keer dat hij toegaf dat zijn vader misschien ongelijk had gehad.

De Voorbereiding en de Herinnering

De volgende ochtend stond Hendrik vroeg op om zich voor te bereiden op wat komen ging. Hij waste zich zorgvuldig, trok zijn zwarte werkkleding aan en verzorgde zijn instrumenten met de precisie van een chirurg.

In de kelders onder het Stadhuis, waar de verhoren plaatsvonden, was het altijd koud en vochtig. De dikke stenen muren hielden niet alleen geluiden tegen, maar ook warmte.

Aan één kant van de kale ruimte stond zijn werktafel met instrumenten. Duimschroeven voor het samenpersen van vingers. Beenschroeven voor druk op de scheenbenen. Een pijnbank voor het uittrekken van gewrichten. Alles binnen de wettelijke grenzen. Pijn toebrengen zonder permanente schade, bekentenissen verkrijgen zonder te doden.

Terwijl hij zijn instrumenten neerzette dacht hij terug aan andere gevallen waarin hij had getwijfeld. De joodse koopman drie maanden geleden was niet de eerste geweest. Maar zijn onschuld was minder duidelijk geweest.

Er waren tenminste échte getuigen geweest, échte beschuldigingen van fraude. Bij de man twee jaar eerder die beschuldigd was van spionage voor de Fransen waren er tenminste verdachte documenten gevonden in zijn bezit.

Maar bij Van der Berg? De "getuigen" waren duidelijk betaald door politieke tegenstanders. De beschuldigingen kwamen voort uit jaloezie en machtsspelletjes. En iedereen wist het. Dit was niet langer twijfelen aan de details van een zaak. Dit was gedwongen worden deel te nemen aan een openlijke leugen.

Elk van die gevallen had een barst gemaakt in zijn zekerheid. Niet alleen in zijn zekerheid over hun schuld, maar in zijn hele wereldbeeld. Hij was opgevoed met de overtuiging dat autoriteit van God kwam. Dat gehoorzaamheid aan de wet gelijkstond aan gehoorzaamheid aan God.

"Wie de overheid weerstaat, weerstaat Gods ordening," had zijn vader altijd geciteerd uit Paulus' brief aan de Romeinen.

Maar wat als de overheid zelf corrupt was? Wat als de wet werd gebruikt om onschuldigen te straffen?

Anna had hem eens gevraagd: "Hendrik, denk je dat God meer waarde hecht aan je gehoorzaamheid aan corrupte mensen, of aan je geweten dat je waarschuwt tegen onrecht?"

Het was een vraag die zijn hele geloof op zijn kop zette. Als God echt sprak door zijn geweten. Door die stem die hem waarschuwde wanneer iets niet klopte. Dan betekende dat dat God hem soms riep tot ongehoorzaamheid aan de wet.

Het was een gedachte die hem de grond onder de voeten vandaan haalde.

En sinds Anna's dood had hij niemand meer gehad die hem dwong over zulke vragen na te denken. Vier jaar lang had hij kunnen doen alsof de twijfels niet bestonden.

Alsof de herinneringen aan zijn broer Cornelis, die de moed had gehad om weg te lopen, hem niet achtervolgen.

Maar nu Pieter dezelfde vragen stelde die Anna had gesteld, kon hij niet langer doen alsof hij geen keuze had.

Schout Van der Meer kwam binnen met twee schepenen. De rechters die toezicht zouden houden op het verhoor en zouden beslissen wanneer het genoeg was geweest. Hun gezichten stonden grimmig en vastberaden. Alsof ze al hadden besloten wat de uitkomst zou zijn.

"Meester Hendrik," begroette Van der Meer hem met de formaliteit van iemand die een onaangename taak moest uitvoeren.

"U kent de procedure. We hebben maximaal drie sessies volgens de wet. Als hij bekendt, moet hij dat binnen vierentwintig uur bevestigen buiten marteling. Als hij de bekentenis herroept, beginnen we opnieuw."

"En als hij na drie sessies nog steeds niet bekendt?"

Van der Meers gezicht werd nog grimmiger dan het al was.

"Zonder bekentenis wordt het veel moeilijker hem te veroordelen. Mogelijk komt hij vrij, en dat kunnen de burgemeesters zich niet permitteren." Hij pauzeerde en keek Hendrik strak aan. "Daarom hebben we uw... expertise nodig. Het maakt alles netter."

Hendrik aarzelde. Iets wat Van der Meer onmiddellijk opmerkte. "Is er een probleem, Meester Hendrik?"

"De getuigenverklaringen... zijn die dan niet voldoende voor een veroordeling?"

Van der Meers ogen vernauwden zich tot spleetjes.

"Voor een gewone misdaad misschien. Maar dit is hoogverraad, Meester Hendrik. De getuigenverklaringen alleen zijn... onvoldoende voor een definitieve veroordeling. De burgemeesters willen zekerheid. Een bekentenis maakt alles duidelijk - voor de rechters, voor het volk, voor iedereen."

Hendrik begreep wat er tussen de regels werd gezegd. Dit ging niet om recht, maar om politieke noodzaak.

"En als hij echt niet bekend? Als hij volhoudt onschuldig te zijn?"

Van der Meer keek naar de schepenen en toen weer naar Hendrik.

"Dan hebben we een probleem. Zonder bekentenis wordt een veroordeling... gecompliceerd. De burgemeesters zullen niet tevreden zijn." Hij zweeg even en liet zijn woorden bezinken.

"Ik vertrouw erop dat het niet zo ver komt, Meester Hendrik. Uw reputatie als iemand die resultaten behaalt spreekt voor zich."

Hendrik voelde een koude rilling langs zijn ruggengraat. De boodschap was duidelijk zonder expliciet te worden uitgesproken.